

prerušeni način iskazuju pravdanja čistki, genocida, etničkih sukoba i ideologija netolerancija i mržnji. Širom Evrope teče proces rastakanja obrazaca hladnoratovske istoriografije, u kojem naporedo sa skidanjem sloja legende sa istorije nastaju nove isključivosti. Ove procese u raznim zemljama treba povezivati, jer se u njima na sličan način iskazuju ideologizacije interesa novih vladajućih grupa. Evropa je odveć zaokupljena privrednom saradnjom, integracijom i ekonomskom krizom, pa su novi mitovi koji se stvaraju o nepodnošljivoj bližoj prošlosti u senci. Utisak je da je njihova uloga u razvoju potcenjena.

Složenost pojma iz naslova knjige može biti jasnija ukoliko se zauzme dovoljno određen stav i razjasni osnovni smisao društvenog preokreta 1989. koji se često naziva revolucijom. Za mnoge su zbivanja u Istočnoj Evropi bila "serije revolucija" koje su samo različito nazivane: "samokontrolisana revolucija" u Poljskoj, "mirna revolucija" u Mađarskoj, "narodna revolucija" u DDR-u, "plišana revolucija" u Češkoj, "antikomunistička revolucija" u Rumuniji, "revolucija demokratskih nacionalista" u Jugoslaviji itd. Pomeranje značenja i obima pojma revolucija nužno je i u nauci, uprkos tome što je u publicistici rastegljivo do unedogled. U politici se neretko iza radikalnih reči krije umerenija linija. Tako su se i iza retorike radikalnog antikomunizma krili postupni preobražaji: najsporiji u političkoj kulturi, čak involutivni. U Istočnoj Evropi "revolucija 1989." značila je oslobađanje od lagera, u nekim bivšim jugoslovenskim republikama ne od lagera nego od Beograda.

Zbog nedoumica koje uvek unose krupne reči na početku treba razmotriti mogućnost upotrebe pojma revolucija u objašnjenju zaokreta koji je počeo 1989. U izvornom etimološkom smislu reči re-volutio znače (povratak) poretku. U ovom smislu pojam se koristio gotovo sve do Francuske revolucije. Kasnije mu se smisao menja označavajući duboke promene. U raznim zemljama i danas se razlikuje značenje ovog pojma. Francusko poimanje revolucije ima naglašenu antimonarhijsku, antiklerikalnu i socijalnu notu. Revolucija ima crte građanskog rata između bogatih i siromašnih. Ponajviše pod uticajem ovog događaja i Marks je uobličio vlastito viđenje revolucije. U britanskoj misli revolucija nije radikalni preobražaj niti se toliko odnosi na građanski rat između 1640-60, već na "slavnu revoluciju", tj. kompromis iz 1688. Dakle, ovde se slavi evolutivna politička smena vlasti. Kao treću uticajnu verziju treba navesti američko poimanje revolucije u kom je karakteristično odsustvo socijalnog pitanja. Revolucija je antikolonijalni čin sticanja nezavisnosti od engleske krune i označava uspešno osnivanje samostalne republike (Bluhm 1998). Lipset i Rokan su uočili četiri osnovne linije sukoba u zapadnim društvima, koje su se formirale u toku četiri velike moderne revolucije: 1. sukob crkve i države posle verskih raskola (sekularizacija istekla iz reformacije); 2. sukob centar-periferija istekao iz nacionalnih revolucija (formiranje nacionalnih država nakon raspada višenacionalnih imperija); 3. sukob selo-grad (nastao posle industrijske revolucije); 4. sukob kapital-rad (nakon Oktobarske revolucije). Različiti spojevi pomenutih linija sukoba su kod evropskih država stvorili raznolike partijske sisteme, a shema levo-desno pomaže da se u ovom mnoštvu uoče pravilnosti. Pored realnih promena treba voditi računa o lakoj ideologizaciji revolucija. Naime, pored uzimanja u obzir različitog poimanja pojma revolucije, treba imati na umu da se revolucije kao odlučujući događaji tokom istorije lako mitiziraju, tj. prelaze u priče koje imaju različitu funkciju. Revolucija može biti shvaćena pozitivno ili negativno: može kao u Francuskoj biti središnji sadržaj građanskog političkog identiteta, ali i jezgro klasnog ili nacionalnog suvereniteta. Po pravilu u toku mitiziranja revolucije prelaze u istorijsku neminovnost i postepeno se shvataju kao nužni sudbinski preokreti. Zato se kod novih